

Крушеницький Андрій Васильович,
завідувач кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету №1
Донецького державного університету
внутрішніх справ, доктор філософії за
спеціальністю 081 Право

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-3441-7088>

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ Й УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ ОСОБИСТОГО ОБШУКУ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ЗАСОБИ ЩОДО ЇХ ВИРІШЕННЯ

Прийняття Кримінального процесуального кодексу України 2012 р. знаменувалося кардинальним переглядом низки принципів положень кримінального провадження, в тому числі це стосувалося сутності та спрямованості кримінального процесу в бік його максимальної наближеності до міжнародних стандартів охорони та захисту прав, свобод і законних інтересів особи – учасника кримінальних процесуальних відносин. Визнаючи таку охорону одним із загальних завдань кримінального провадження, кримінальне процесуальне законодавство передбачає можливість застосування заходів процесуального примусу. Серед таких заходів кримінальне процесуальне законодавство передбачає такий різновид обшуку як особистий обшук особи.

Разом з тим, однією із проблем проведення особистого обшуку особи є його недостатнє нормативно-правове регулювання. Так, слід зазначити, що в чинному КПК України відсутня окрема правова норма для особистого обшуку особи, і немає чіткого визначення того, що включається в цей термін. В даному випадку слід відзначити, що на відміну від чинного кримінального процесуального закону, в КПК України в редакції 1960 року особистий обшук був виокремлений у окрему статтю, яка регламентувала його проведення.

З огляду на вказане, при визначенні сучасного стану правової регламентації особистого обшуку особи слід звернутись до положень чинного КПК України.

Так, в КПК України проведення особистого обшуку особи згадується у ч. 3 ст. 208 КПК України (у разі затримання особи) та ч. 5 ст. 236 КПК України (під час проведення обшуку житла чи іншого володіння особи). Виходячи з цього, видається, що проведення обшуку особи допускається тільки у разі її затримання в порядку ст. 208 КПК України та/або у разі проведення обшуку житла чи іншого володіння особи. Водночас на практиці виникають непоодинокі випадки, коли підстави для затримання відсутні, але проведення особистого обшуку особи є вкрай необхідним для виявлення та вилучення речових доказів [1, с. 67].

На наявність вказаної проблематики вказують й більшість вітчизняних науковців. На їх думку вказана прогалина у законодавстві суттєво впливає на

швидкість та ефективність досудового розслідування. А тому вдосконалення законодавства, що регулює порядок проведення особистого обшуку особи є одним із кроків вирішення проблем. Доки не буде вирішено вказане питання, доки не будуть усунуті суперечності між статтями КПК, доти особи які вчиняють кримінальні правопорушення будуть уникати відповідальності [2, с. 37; 3, с. 159; 4, с. 161].

На підтвердження існуючої проблеми, з використанням платформи «Google Форма» нами проводилось опитування серед слідчих слідчих підрозділів ГУНП в Донецькій області та Кіровоградській областях. В опитуванні брали участь 40 слідчих, які мають досвід роботи від 1 до 20 років зі спеціалізацією розслідування різної категорії кримінальних правопорушень.

Так, на питання: «Чи виникали в Вашій практичній діяльності ситуації, коли існувала обґрунтована необхідність проведення особистого обшуку, однак, у зв'язку із відсутністю правових підстав, зазначена слідча (розшукова) дія не була проведена?», 56 % процентів відповіли «Так».

На питання: «Як Ви вважаєте чи потребує чинне кримінальне процесуальне законодавство України доповнення (внесення змін) щодо розширення підстав та випадків проведення особистого обшуку?», 63 % відповіли «Так».

Слідчі також навели такий приклад щодо проблематики правової регламентації проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії. Так, було зазначено, що під час документування збуту наркотичних засобів шляхом «залишення закладок», чи не єдиною можливістю задокументувати вказаний факт це затримання особи в порядку ст. 208 КПК України та проведення особистого обшуку. Однак, протягом доби майже не можливо призначити та провести експертне дослідження за вилученими наркотичними засобами, оскільки експертні установи перебувають не в кожному місті де наявні відділи та відділення поліції. За такої ситуації неможливо протягом 24 годин повідомити особу про підозру з моменту її затримання, як цього вимагають приписи ч. 3 ст. 278 КПК України. Як наслідок, надалі затримана особа має бути звільнена, що зашкоджує подальшому досудовому розслідуванню.

З урахуванням наведеного, на нашу думку, для вирішення зазначеної проблематики, існує нагальна потреба доповнення чинного КПК окремою статтею, виклавши її редакцію у наступному формулюванні:

«ст. 236¹ Особистий обшук:

ч. 1. У невідкладних випадках, пов'язаних із необхідністю виявлення/збереження речових доказів чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення та зберігають/можуть зберігати при собі речові докази, уповноважена службова особа має право здійснити особистий обшук особи. Обшук такої особи проводиться за наявності достатніх підстав вважати, що вона переховує при собі речі та документи, які в подальшому можуть мати значення речового доказу у кримінальному провадженні.

ч.2. Уповноважена службова особа зобов'язана запросити не менше двох незаінтересованих осіб (понятих) для проведення особистого обшуку особи.

Винятками є випадки застосування безперервного відеозапису ходу проведення відповідної слідчої (розшукової) дії.

ч. 3. До початку особистого обшуку особи, уповноважена службова особа пропонує їй добровільно видати предмети, документи та цінності, що підлягають вилученню, які можуть мати значення для кримінального провадження. Якщо вони видані добровільно і немає підстав побоюватися їх приховування, уповноважена службова особи має право не проводити особистий обшук особи.

ч. 4. Про проведення особистого обшуку складається протокол згідно з вимогами цього Кодексу. Особі, обшук якої проводився, надається копія відповідного протоколу».

Список використаних джерел:

1. Крушеницький А.В. Витребування та отримання речей і документів як засіб збирання доказів у кримінальному провадженні : дис. ... доктора філософії : 12.00.09 / Донецький державний університет внутрішніх. Кропивницький, 2023. 246 с.

2. Баришніков А.Г. Обшук особи за новим КПК України: теоретичні та практичні проблеми. *Вісник НААУ*. 2015. № 7–8. С. 35–43.

3. Комарова М.В. Обшук особи у кримінальному провадженні: сучасні реалії, європейський досвід. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4/2017. С. 158-159.

4. Хитра А.Я., Татарин І.І. Обшук особи як слідча (розшукова) дія, яка потребує невідкладності. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. Випуск 1, 2023. С. 157-161